

ДО ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ У СТУДЕНТІВ

Зміни, що відбуваються в усіх сферах сучасної України, значно загострили в людей, які мають проблеми зі здоров'ям, затребуваність сестринської допомоги, ціннісно орієнтованої на милосердя і здійснюваної на основі гуманного ставлення до людини.

Здатність майбутніх фахівців відчувати стан співрозмовника, увагу та інтерес до його особистості виступають як важливіші прояви емпатійної культури фахівців.

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку підвищуються вимоги до навчального процесу у вищому навчальному закладі, як III–IV, так і I–II рівнів акредитації. Сучасна система вищої освіти приділяє увагу особистісно орієнтованому підходу, а саме розвитку особистості студентів. Провідна роль відводиться діагностиці. Професійна педагогіка, практика діяльності вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації переконує, що для педагогів актуальні дві проблеми: якісна професійна підготовка випускників і формування їхніх моральних цінностей, що визначають способи самореалізації в колективній або індивідуальній діяльності.

Сьогодні освіта потребує фахівців медичного профілю, які ціннісно орієнтовані на милосердя та здійснюють його на основі гуманного ставлення до людини. Ринок праці вимагає фахівців, які не тільки здатні виконати призначену лікарем процедуру, але і є моральними, милосердними, готовими прийти на допомогу, здатні співчувати й піклуватися про ближнього.

Значний внесок у теорію і практику морального виховання, розвиток проблеми виховання милосердя зробили дослідження О. Дробницької, Н. Болдирєва, Б. Ліхачова, Л. Ощепкова, В. Шутова та ін.

Мета статті – проаналізувати сутність поняття “милосердя”.

Поняття “милосердя” широко використовують у філософії, медицині, педагогіці. У сучасній літературі існують різні підходи до його визначення.

Проаналізуємо довідкові джерела:

- за тлумачним словником В. Даля, милосердя – це жалісність, співчуття, любов на ділі, готовність робити добро всякому;
- за словником С. Ожегова, милосердя – це готовність допомогти будь-кому або пробачити із співчуття, людинолюбства [1];
- за педагогічним енциклопедичним словником, милосердя – це жалісливе, доброзичливе, дбайливе, любовне ставлення до іншої людини [2].

Проблемі виховання милосердя у своїх працях приділяли увагу такі вчені: Л. Ощепкова, В. Шутова, Л. Уварова та інші.

Л. Ощепкова, розглядаючи зміст милосердя, характеризує його як інтеграційну якість, що являє собою єдність знань про необхідність вибачення, безкорисливої допомоги тим, хто потребує, любові і турботи про ближнього; поведінки людини, безкорисливого ставлення до інших; здатності поводитись адекватно до своїх знань і відчуттів [3].

В. Шутова визначає милосердя як інтеграційну моральну якість, яка є основою для розвитку здатності людини до співпереживання, душевної щедрості, безкорисливому наданню допомоги іншим людям [4].

У сучасній літературі милосердя розглядається також як одна з етичних характеристик способу життя людини. Це жаліслива й діяльна любов, що виражається в готовності допомагати усім, хто потребує, і поширюється на все живе. Милосердя передбачає наявність у людини трьох властивостей:

- чуйності – здатності побачити чужу біду;
- співчуття – здатності відгукнутися на неї;
- потреби надати безкорисну допомогу тому, хто потребує її.

Усі наведені підходи до з'ясування поняття “милосердя” видаються нам правомірними, оскільки відображають складність і унікальність цього явища. Милосердя розглядають у різних аспектах: як цінність, як особистісну якість людини, як діяльність (прояв милосердя) і поведінку.

Питання милосердя як моральної якості ми знаходимо в працях вітчизняних філософів. В. Блюмкін відносить милосердя до якостей, що характеризуються позитивним або негативним ставленням до особистості як до вищої цінності (гуманістичні якості), що включає гуманне або негуманне ставлення людини до інших людей.

В. Караковський виділяє декілька рівнів загальнолюдських цінностей. До найвищого рівня він відносить цінності, орієнтація на які, на його думку, повинна народжувати в людині добрі риси, високоморальні потреби. До них належать: Земля, Батьківщина, Сім'я, Праця, Знання, Культура, Світ і Людина.

У психології цінності розглядаються як елементи мотивації людини, як абстрактні цілі, які потрібні людині для конкретного оцінювання тих чи інших подій. Цінності виступають як регулятори соціальної поведінки особистості та групи.

С. Рубінштейн, М. Басов на рівні ставлення до цінностей належать:

- негативне;
- нейтральне;
- позитивне;
- яскраво виражене.

Згідно з А. Маслоу, до вищих, специфічних особливостей людини відносять: любов, творчість та інші, закладені в його біологічній природі природжені потенції, які лише актуалізуються під впливом соціальних умов життя [5].

Ми згодні з думкою А. Маслоу про те, що:

- у кожної людини є природжена схильність до позитивного зростання та самовдосконалення;
- основним прагненням кожної людини є прагнення до самовдосконалення;
- у кожній людині спочатку закладена здібність до творчості.

Центральне місце в теорії А. Маслоу займає тема самоактуалізації, досягнення людиною свого вищого рівня.

До основних психологічних характеристик особистості, що самоактуалізується, А. Маслоу відносить:

- активне сприйняття дійсності та здатності орієнтуватися в ній;
- прийняття себе та інших людей такими, якими вони є;
- безпосередність у вчинках і спонтанність у вираженні своїх думок і відчуттів;
- зосередженість на зовнішніх процесах;
- розвинені творчі здібності;
- заклопотаність благополуччям інших людей, а не забезпеченням тільки власного щастя.

Таким чином, аналіз філософської, соціологічної та психологічної літератури з проблеми цінностей показав, що цінності є критеріями оцінювання людиною дійсності, самої себе, виступають регуляторами поведінки й діяльності.

Формування в особистості цінностей суспільства на основі гуманності і милосердя може розвиватися в заданому напрямі за певних умов, серед яких основними будуть суб'єктивна позиція особистості, визначення місця цінності в структурі якості особистості, привласнення особистістю цінностей колективної життєдіяльності, моральних цінностей.

Отже, милосердя можна розглядати як індивідуальну цінність, набуту індивідом у процесі соціалізації; як цінність групову, значущу на сучасному етапі розвитку суспільства; як цінність загальнолюдську, що набуває значення моральної норми.

У практичному плані милосердя фіксується в різних формах поведінки й діяльності. Діяльність медичної сестри пов'язана з наданням допомоги людям, що мають проблеми зі здоров'ям.

Сучасна наука розглядає діалог також як форму спілкування (А. Мудрик) і як провідну характеристику свідомості й мислення людини (В. Біблер). Нам близька точка зору А. Мудрика, який обґрунтував спілкування школярів як обмін духовними цінностями. У зв'язку із цим актуальною проблемою в рамках здійснення такої комунікативної діяльності майбутніх медичних сестер стає процес формування та розвитку в них інтелектуальної, психічної й соціальної готовності до ефективної участі у взаємодії з пацієнтами, засвоєння ними способу практичної реалізації цієї готовності.

А. Мудрик виділяє елементи розвитку з урахуванням вікових особливостей:

- розвиток бази мовного спілкування, наявність великого запасу слів, образність і правильність мови; логічність побудови й викладу вислову, дрібніші лінгвістичні характеристики;
- розвиток комунікативних умінь (уміння розуміти настрій, характер, поведінку інших людей; уміння знайти свій стиль спілкування в тій чи іншій ситуації);
- формування соціально-цінних установок (ставлення до партнера по взаємодії як до мети, а не як до засобу досягнення власного благополуччя; актуалізація інтересу до процесу взаємодії як до діалогу людини з людиною) [6].

Спілкування людини з людиною відбувається не тільки під час говоріння, а й у момент мовчання – мовчання-розуміння (але не мовчання-відчуження), мовчання, але не безмовності.

Здатність до діалогу – це значною мірою *здатність* слухати. Для того, хто вміє слухати, притаманні такі якості, як уважність, душевність, чуйність. І все це тому, що, той хто слухає, задовольняє одну з потреб людини – виговоритись.

Розрізняють два види слухання: *функціональне* (воно необхідне для засвоєння інформації) й особистісне. Якщо функціональне слухання – засвоєння, то особистісне – віддача. Особливо слухають ті, хто шукає співчуття, підтримки. Це активне слухання, воно вимагає концентрації уваги на співрозмовнику. Активному слуханню можна навчитися. Особливо суттєвим є певна техніка й такт спілкування. Активно слухати – значить іти назустріч іншому. А кожен крок у цьому русі дає нове в розумінні співрозмовника та себе. Якщо ми хочемо, слухаючи інших, бути з ними, співпереживати, співчувати, доведеться багато чого подолати в собі. І, насамперед, віддатися слуханню, подолавши бажання говорити.

Для того, щоб набути здатності слухати, необхідно прийняти іншого, ставитися до нього із симпатією й теплотою. Слухаючи пацієнта, медичний працівник повинен показати, що робить це співчутливо, з любов'ю, з бажанням зрозуміти. Вона це показує всією своєю істотою, але не імітує, а виявляє свій природний стан.

На нашу думку, що важливою характеристикою відкритого діалогу є толерантність, оскільки люди, які мають проблеми зі здоров'ям за характером свого мислення, глибиною переживань, силою психоемоційної напруги, як правило, сильно відрізняються від людей, які таких проблем не мають. Хвороба, особливо тривала, хронічна, багатьом людям завдає важкої психічної травми, що приводить не тільки до погіршення фізичного стану та самопочуття, а й до серйозних зрушень у психоемоційній сфері.

Толерантність можна розглядати як терпиме ставлення до чужої думки й особистісних особливостей іншого. Для діалогічного спілкування пацієнта та медичної сестри важливе значення має сформованість у останньої комунікативної толерантності.

О. Скрябіна розглядає комунікативну толерантність як цілісний прояв особистості, що визначає особливий тип взаємодії індивіда з іншими людьми. Воно включає мотиви, переконання, які спрямовані на усвідомлення моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів дії, оцінювання можливостей у їх співвідношенні з майбутніми труднощами та необхідністю здійснення вчинку. Комунікативна толерантність є низкою взаємопов'язаних компонентів:

- когнітивний (усвідомлення ідей толерантної комунікації: ідеї багатовимірності суспільного буття, єдності в різноманітті, абсолютної пошани людини тощо);
- інструментальний (уміння проектувати свою взаємодію як толерантне, володіння сукупністю базових комунікативних умінь);
- конативний (інтенсивна участь в комунікації, ініціативність і соціальна відповідальність у ній);
- емоційний (ставлення особистості до процесу й результатів толерантної комунікації через знак, модальність і силу емоцій, задоволеність системою міжособистісних відносин).

Таке розуміння комунікативної толерантності дає змогу вважати її свідомим проявом у відносинах з людьми і з соціумом.

Таким чином, ґрунтуючись на цій точці зору, можна стверджувати, що діалог між медичним працівником і пацієнтом є засобом вирішення багатьох оздоровчих завдань – розуміння та взаєморозуміння, турботи, терпимості й милосердя, уміння слухати, чути і приймати співрозмовника як цінність, з його власним внутрішнім світом. Під час таких бесід виявляється ставлення пацієнта до родичів, роботи, інші проблеми, а всі ці відомості дають медсестрі можливість поставити свій сестринський діагноз і здійснити грамотний відхід.

Висновки. Отже, у статті проаналізовано сутність поняття “милосердя”, розглянуто основні підходи до визначення поняття. Аналіз психолого-педагогічної літератури, наукових праць дослідників дає нам підстави стверджувати, що милосердя визначається в різних аспектах: як цінність, як особистісна якість людини, як діяльність (прояв милосердя) і поведінка.

Вважаємо, що подальшого дослідження потребує виховання милосердя в медичному навчальному закладі.

Література

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка : ок. 57 000 слов / С.И. Ожегов ; под. ред. чл.-кор. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – 18-е изд., стереотип. – М., 1986. – 797 с.
2. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б.М. Бим-Бад; редкол.: М.М. Безруких, В.А. Болотов, Л.С. Глебова и др. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2008. – 528 с.
3. Ощепкова Л.С. Педагогические условия воспитания и развития милосердия у младших школьников : дис. ... канд. пед. наук / Л.С. Ощепкова. – Пермь, 2001. – 171 с.
4. Шутова В.А. Педагогические условия воспитания милосердия у детей младшего возраста : дис. ... канд. пед. наук / В.А. Шутова. – Смоленск, 1999. – 214 с.
5. Маслоу А. Самоактуализация. Психология личности. Тексты / А. Маслоу. – М., 1982. – 116 с.
6. Мудрик А.В. Социальная педагогика : учебник для студентов педагогических вузов / А.В. Мудрик ; под ред. В.А. Сластенина. – М., 1999. – 184 с.

ЯКОВЕЦЬ В.П.

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В УМОВАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Запровадження ідей Болонського процесу у вищих навчальних закладах України, зокрема кредитно-модульної системи організації навчального процесу, вимагає суттєвої модернізації управління навчальним процесом.

Мета статті – проаналізувати деякі аспекти цієї проблеми, звернувши увагу на основні принципи, якими, на наш погляд, слід керуватися під час планування й організації навчання студентів за кредитно-модульною системою.

Суть кредитно-модульної системи організації навчального процесу полягає в стимулюванні систематичної самостійної роботи студентів та індивідуалізації навчального процесу, що за умови вмілого її впровадження позитивно позначиться на якості підготовки фахівців.

Ще одним завданням кредитно-модульної системи є зближення національних стандартів освіти європейських країн шляхом запровадження єдиної кредитно-трансферної системи виміру навчальної роботи студентів та кількісної оцінки її якості за допомогою уніфікованої системи оцінювання знань за шкалою ECTS.

Запровадження єдиної системи виміру навчальної роботи студентів та кількісного оцінювання її якості сприяє мобільності студентів, надаючи їм змогу здобувати необхідний освітній рівень у різних вищих навчальних закладах і в різних країнах, що приєдналися до Болонського процесу.

Стимулювання систематичної самостійної роботи студентів досягається за рахунок поділу змісту навчальних дисциплін на окремі змістові модулі, рівень засвоєння яких оцінюється як поточно, так і підсумково, за результатами модульного контролю, що стає обов'язковим елементом у системі контролю знань студентів. Цим самим вирішується питання, над яким “ламало списи” не одне покоління викладачів вищої школи: як стимулювати студентів працювати систематично, а не “від сесії до сесії”.

Індивідуалізація навчального процесу здійснюється за допомогою нової форми навчальних занять – індивідуальних занять та збільшення кількості дисциплін, що пропонуються на вибір студента. Крім того, у деяких країнах студент може обирати й певний термін навчання, виходячи із своїх індивідуальних можливостей.